

www.ketab.ir

سرشناسه :	محمدی، یدالله، ۱۳۳۷ -
عنوان:	نفت و سیاست خارجی ایران در دهه اول انقلاب اسلامی (۱۳۵۷-۱۳۵۲) .
نام پدیدآور:	تألیف: دکتر یدالله محمدی.
مشخصات نشر:	تهران: مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۸۹.
مشخصات ظاهری:	۴۶۸ ص:
قروست:	مرکز اسناد انقلاب اسلامی: ۷۴۱. سیاست روابط خارجی: ۳۴.
شابک:	۹۷۸-۹۶۴-۴۱۹-۴۹۰۰۰-۶۱۰۰۰ ریال:
وضعیت فهرست نویسی:	فیا.
موضوع:	نفت -- ایران -- صنعت و تجارت .
موضوع:	نفت -- صنعت و تجارت -- جنبه های سیاسی.
موضوع:	نفت -- ایران -- صنعت و تجارت -- ملی شدن.
شناسه افزوده:	مرکز اسناد انقلاب اسلامی.
رده بندی کنگره :	۱۳۸۹ م ۹۲ الف ۹۵۷۶ / HD
رده بندی دیویی:	۳۳۸ / ۲۷۲۸۲ . ۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی:	۲۲۵۳۶۹۱

نفت و سیاست خارجی ایران در

دهه اول انقلاب اسلامی

(۱۳۵۷-۱۳۶۷)

www.ketab.ir

انتشارات مرکز اسناد انقلاب اسلامی

عنوان: نفث و سیاست خارجی ایران در دهه اول انقلاب اسلامی (۱۳۶۷ - ۱۳۵۷)

تألیف: دکتر یدالله محمدی

نوبت چاپ: اول، زمستان ۱۳۸۹

شمارگان: ۲۰۰۰ قیمت: ۶۱۰۰ تومان

حروف چینی و لیتوگرافی: انتشارات مرکز اسناد انقلاب اسلامی

چاپ و صحافی: چاپخانه مرکز اسناد انقلاب اسلامی

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۴۱۹-۴۹۰-۰

ISBN: 978-964-419-490-0

کلیه حقوق این اثر برای ناشر محفوظ است.

نشانی: تهران، خیابان شریعتی، نرسیده به میدان قدس، روی روی پمپ بنزین اسدی، پلاک ۱۹۵۴.

مرکز اسناد انقلاب اسلامی، صندوق پستی ۱۹۳۹۵/۳۸۹۶ تلفن: ۲۲۲۱۱۱۹۴، تلفکس: ۲۲۲۱۱۱۷۴

www.irdc.ir

این اثر یکی از موضوعات
«طرح تدوین تاریخ انقلاب
اسلامی» است که در مرکز اسناد
انقلاب اسلامی تهیه شده و کلیه
حقوق آن برای مرکز محفوظ
می‌باشد.

www.ketab.ir

فهرست مطالب

مقدمه	۱۳
پیشگفتار	۱۵

فصل اول

چارچوب نظری	۲۱
ساختار- کارگزار از دیدگاه جامعه‌شناسی	۲۹
ساختار- کارگزار از دیدگاه روابط بین‌الملل و سیاست خارجی	۳۶
اشکال مختلف رابطه‌ی ساختار- کارگزار	۴۳
مواضع اتخاذ‌شده در مناظره‌ی ساختار- کارگزار	۴۶

فصل دوم:

تأثیر کارگزار بر ساختار	۶۵
پیشینه‌ی تاریخی نفت و سیاست خارجی ایران	۸۶
تأثیرات جمهوری اسلامی ایران (کارگزار) بر ساختار نظام بین‌الملل	۱۰۱

فصل سوم:

تأثیرات ساختار نظام بین‌الملل بر جمهوری اسلامی ایران (کارگزار)	۱۸۷
--	-----

چالش‌های تاریخی نظام بین‌الملل در قبال جمهوری اسلامی ایران.....	۲۲۰
جنگ تحمیلی، اجماع بین‌المللی، محدودیت‌ها و الزامات علیه جمهوری اسلامی ایران.....	۲۲۷

فصل چهارم:

تعامل ساختار - کارگزار.....	۲۹۹
نقش‌های ملی به عنوان برون‌دادهای سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران.....	۳۰۵
جنگ تحمیلی، مهم‌ترین نقطه‌ی کناکش ساختار و کارگزار.....	۳۱۱
الزامات و اجبارهای نظامی و اقتصادی؛ پیامدها و پاسخ‌ها.....	۳۱۸
همبستگی و تعامل نفت و سیاست خارجی.....	۳۲۱
تضعیف بنیان اقتصاد جنگی ایران.....	۳۲۷
پذیرش قطعنامه‌ی ۵۹۸، نقطه‌ی عطف کناکش کارگزار - ساختار.....	۳۷۱
نسبت‌سنجی نفت و سیاست خارجی (طرح دو رویکرد کلی).....	۳۷۹
نتیجه‌گیری.....	۴۰۳
کتابنامه.....	۴۱۷
نمایه.....	۴۲۷

فهرست جداول

جدول ۱-۱- سطح موضوع تحلیل	۳۸
جدول ۲-۱- سبک‌های استقلال دولتی/ساختار رژیم	۴۲
جدول ۳-۱- مواضع اتخاذ شده در مناظره‌ی ساختار- کارگزار	۶۴
جدول ۴-۲- «فهرست اصول مصوب خبرگان قانون اساسی در سال ۱۳۵۸ مرتبط با سیاست خارجی»	۷۸
جدول ۵-۲- مقایسه‌ی محبوبیت کارتر با دیگر رؤسای جمهور آمریکا	۱۱۷
جدول ۶-۲- جدول صادرات نفت خام بر حسب قاره‌ها	۱۴۲
جدول ۷-۲- جدول قیمت نفت ایران در ماه‌های ژانویه و فوریه‌ی ۱۹۸۲ (به دلار)	۱۵۲
جدول ۸-۲- تولید نفت خام ایران و عربستان سعودی به عنوان سهمی از تولید اوپک	۱۸۳
جدول ۹-۳- درصد افزایش قیمت کالاهای مصرفی در کشورهای عضو سازمان توسعه و همکاری اقتصادی (او.ا.ی.سی.دی)	۱۹۶
جدول ۱۰-۳- درصد افزایش قیمت کالاهای صادراتی کشورهای صنعتی غرب به کشورهای عضو اوپک در سال‌های ۱۹۷۳-۱۹۷۹	۱۹۷
جدول ۱۱-۳- نرخ رشد اقتصادی تورم در کشورهای صنعتی ۱۹۷۳-۱۹۸۱	۲۰۷
جدول ۱۲-۴- حجم حملات ایران و عراق به یکدیگر در جنگ نفت‌کش‌ها طی سال‌های ۱۹۸۴-۱۹۸۷	۳۳۳
جدول ۱۳-۴- حجم حملات ایران و عراق در جنگ نفت‌کش‌ها از سال ۱۹۸۴ تا سال ۱۹۸۷	۳۴۱

- جدول ۴-۱۴: تولید روزانه نفت ایران و عراق، میلیون بشکه..... ۳۳۶
- جدول ۴-۱۵: خلاصه‌ی موازنه‌ی ارزی کشور (۱۳۵۱-۱۳۶۸) (ارقام به: میلیارد دلار)..... ۳۴۴
- جدول ۴-۱۶: روند نرخ تورم طی سال‌های ۱۳۵۸-۱۳۶۷..... ۳۶۱
- جدول ۴-۱۷: میزان یارانه‌های دولتی طی سال‌های ۱۳۵۸-۱۳۶۷ بر حسب میلیارد ریال... ۳۶۲

فهرست نمودارها

- نمودار شماره‌ی ۱-۱- ساختار کنش از نظر رونالد بارت ۳۳
- نمودار ۱-۲: ویژگی‌های کارگزار ۳۵
- نمودار ۱-۳- مدل ساده‌ی خطی ۴۳
- نمودار ۱-۴- رابطه‌ی متقابل ساختار- کارگزار در طول زمان ۴۴
- نمودار ۱-۵- مدل کارلزناس ۴۶
- نمودار ۱-۶- ابزاده، راهبرد و کنش ۶۲
- نمودار ۲-۷- تقسیم‌بندی کلی اهداف سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران ۸۳
- نمودار ۳-۸- عوامل مؤثر سیاسی- اقتصادی و فنی در تعیین سیاست‌های نفتی ۲۱۸
- نمودار ۳-۹- نمودار بازار جهانی صنعت نفت و سازوکارهای کنترلی آن ۲۱۹
- نمودار ۳-۱۰- صدور تکنولوژی پیشرفته برحسب نوع و سال (میلیون دلار) ۲۵۸
- نمودار ۳-۱۱- صدور تکنولوژی پیشرفته‌ی هر کشور (میلیون دلار) ۲۵۹
- نمودار ۳-۱۲- صدور تکنولوژی پیشرفته به عراق در سال‌های ۱۹۸۴-۱۹۸۹ به نسبت کل صادرات (میلیون دلار) ۲۵۹
- نمودار ۳-۱۳: روند ارزش واردات ایران از بلوک اقتصادی غرب طی سال‌های ۱۳۵۴-۱۳۶۸ ۲۶۵
- ۳-۱۴- روند صادرات ایران به بلوک اقتصادی غرب طی سال‌های ۱۳۵۴-۱۳۶۸ برحسب درصد سهم از کل صادرات (درصد) ۲۶۶
- نمودار ۳-۱۵- روند ارزشی واردات کشور از بلوک اقتصادی شرق (و چین) در طی سال‌های ۱۳۵۴-۱۳۶۸ ۲۷۶
- نمودار ۳-۱۶- روند صادرات ایران به بلوک اقتصادی شرق در طی سال‌های ۱۳۵۴-۱۳۶۸ بر حسب درصد ۲۷۷
- نمودار ۳-۱۷- تولید و صادرات نفت ایران بین سال‌های ۱۹۷۳ تا ۱۹۸۳ میلادی، ارقام به میلیون تن ۲۹۶
- نمودار ۳-۱۸- الزامات و اجبارهای نظام بین‌الملل بر جمهوری اسلامی ایران ۲۹۷

با توجه به دو عنصر نفت و سیاست خارجی	۳۹۷
نمودار ۴-۱۹: منحنی تولید نفت ایران طی سال‌های ۱۳۵۴-۱۳۶۸ بر حسب میلیون بشکه در روز	۳۳۷
نمودار ۴-۲۰: تولید و صادرات نفت خام ایران	۳۳۸
نمودار ۴-۲۱: تولید و صادرات نفت خام ایران	۳۳۸
نمودار ۴-۲۲: تولید و صادرات نفت خام ایران	۳۳۹
نمودار ۴-۲۳: رویدادهای سیاسی جهان و قیمت نفت خام	۳۴۱
نمودار ۴-۲۴: وضعیت صادرات غیرنفتی ایران در مقایسه با میزان واردات و صادرات	۳۴۷
نمودار ۴-۲۵: مقایسه‌ی واردات و صادرات غیرنفتی کشور طی سال‌های ۱۳۵۴-۱۳۶۸	۳۴۸
نمودار ۴-۲۶: درآمدهای نفتی ایران پس از انقلاب اسلامی	۳۴۹
نمودار ۴-۲۷: مقایسه‌ی درآمد نفت و هزینه‌های جنگ	۳۵۰
نمودار ۴-۲۸: مقایسه‌ی کمروی بودجه‌ی واقعی دولت و درآمدهای نفتی	۳۵۱
نمودار ۴-۲۹: روند واردات و صادرات کشور قبل و بعد از انقلاب اسلامی	۳۵۵
نمودار ۴-۳۰: مقایسه‌ی درصد درآمد نفت و مالیات	۳۶۹
نمودار ۴-۳۱: مقایسه‌ی درآمد نفت و مالیات	۳۷۰
نمودار ۴-۳۲: روند درآمدهای نفتی و رشد اقتصادی ۱۳۵۸-۱۳۷۷	۳۷۴
نمودار ۴-۳۳: تعامل نفت و سیاست خارجی ایران و جریانات تأثیرگذار بر این تعامل در هر لحظه	۴۰۵
نمودار ۴-۳۴: زنجیره‌ی تعاملات بین نفت و سیاست خارجی ایران در برقرار فشارها و الزامات نظام بین‌الملل	۴۰۸

مقدمه

پیروزی انقلاب اسلامی در ایران تأثیر شگرفی بر نظام بین‌الملل گذاشت و با نفی معادلات نظام دوقطبی حاکم بر جهان تعریف جدیدی از نحوه‌ی تعامل جمهوری اسلامی ایران با کشورهای دیگر مخصوصاً ابرقدرت‌های غربی و شرقی ارائه داد. این تعریف جدید که در قانون اساسی جمهوری اسلامی نیز تبلور یافته بود، سیاست خارجی ویژه‌ای را برای کشور ترسیم می‌کرد.

نفت در سیاست خارجی جدید ایران پس از پیروزی انقلاب اسلامی، از جایگاه خاصی برخوردار بود؛ به گونه‌ای که سیاست‌های نفتی جمهوری اسلامی ایران نیز تحت تأثیر کلی سیاست خارجی آن قرار گرفت. به علاوه ابرقدرت‌های غرب و شرق برای جلوگیری از تکرار تجربه‌ی ایران در نظام دوقطبی، تمام تلاش خود را برای شکست آن به کار گرفتند که یکی از این سیاست‌های تقابلی، در شیوه‌ی رفتار آنها با سازمان اوپک و نفت ایران به مثابه مهم‌ترین منبع مالی کشور تجلی یافت.

به این ترتیب «نفت» و «سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران» دو موضوع مهم نظام جمهوری اسلامی ایران بوده است و نویسنده‌ی محترم در این اثر تلاش کرده در قالب یک چارچوب نظری تعامل این دو مؤلفه‌ی مهم اقتصادی و سیاسی را مورد مطالعه قرار دهد که امید است انتشار آن بتواند به مسئولان اجرایی کشور و نیز علاقه‌مندان مطالعات انقلاب اسلامی یاری برساند.

در پایان ضمن تشکر از مؤلف محترم، از تلاش‌های معاون پژوهشی آقای دکتر اکبر

اشرفی، مدیر بخش تحقیق آقای علی کردی، مدیر و کارشناس گروه تاریخ و روابط خارجی آقایان ابوالفضل صدقی و مصطفی جوان و نیز همکاران محترم در معاونت انتشارات قدردانی می‌شود.

مرکز اسناد انقلاب اسلامی

www.ketab.ir

پیشگفتار

دهه‌ی اول انقلاب اسلامی، دهه‌ای پیچیده، پرچالش و سرنوشت‌ساز برای ایران و نظام مبعوث آن یعنی «جمهوری اسلامی» بوده است. بازیگران اصلی و سلطه‌گر نظام جهانی با درک ناسازگاری عمیق و بالذات انقلاب اسلامی و نظام برخاسته از آن با نظم دلخواه، تحمیلی و سلطه‌گرانه‌ی مورد نظرشان در منطقه و جهان، به دنبال نابودی موجودیت و هویت این پدیده‌ی تاریخی (به عنوان خواست حداکثری) و تغییر رفتار دولتمردان جمهوری اسلامی (به عنوان خواست حداقلی) برآمدند. در این راستا آنها با بسیج کلیه‌ی ابزارها و اهرم‌های قدرت سخت‌افزاری همچون: دامن‌زدن به اختلافات قومی و نژادی، کودتا، تحریم اقتصادی، تحریم تسلیحاتی، جنگ تحمیلی، جنگ نفت، جنگ سفارتخانه‌ها و... به تعبیر خود به دنبال تسویه حساب با نظام جمهوری اسلامی بودند. بهره‌گیری از امکانات و منابع سخت‌افزاری قدرت علیه انقلاب و نظامی که مبتنی بر ایده‌های فرهنگی، اعتقادی و نرم‌افزارانه شکل گرفته بود، هرچند راه به جایی نبرد لیکن مصایب و مشکلاتی را فرا روی نظام جمهوری اسلامی و دولتمردان آن قرار داد.

نظام سلطه‌ی جهانی با محوریت غرب و آمریکا امیدوار بود با تحمیل ابزارهای سخت‌افزاری قدرت، نهایتاً عقبه‌ی اقتصادی انقلاب و جنگ را تضعیف کرده و به خواست حداقلی خود یعنی تغییر رفتار و سیاست خارجی جمهوری اسلامی دست یابد. این کتاب تعامل نفت و سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران را با توجه به

الزامات و محدودیت‌های نظام بین‌الملل در مقطع زمانی دهه‌ی اول انقلاب اسلامی مورد بحث و بررسی قرار داده است. اقدامات غرب در ضربه‌زدن به عقبه‌ی اقتصادی نظام جمهوری اسلامی و جنگ تحمیلی از طریق کمک به عراق در زدن سکوهای نفتی، کشتی‌های نفت‌کش، تحریم نفتی، جنگ قیمت‌ها و کاهش درآمدهای نفتی ایران تا مرز ۵/۸ میلیارد دلار در سال ۱۳۶۵ هرچند مانع خواست حداکثری جمهوری اسلامی ایران در جنگ تحمیلی (شکست کامل نظامی ارتش عراق و محاکمه‌ی صدام و ...) و پذیرش قطعنامه‌ی ۵۹۸ گردید، لیکن هرگز باعث تغییر رفتار و سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در قبال نظام سلطه‌ی جهانی، ملت‌های مستضعف، مسلمان و ... نگردید. بلکه جمهوری اسلامی توانست در یک جنگ تمام‌عیار با حمایت‌های جهانی شرق و غرب و ارتجاع منطقه از عراق، متجاوز را سربلند و پیروز از خاک خود بیرون رانده و استقلال و تمامیت ارضی خود را حفظ نماید.

در این کتاب سیاست خارجی به عنوان «متغیر اصلی» و نفت به عنوان «متغیر وابسته» مطرح است، اما بحث صرفاً در تعامل صرف این دو متغیر خلاصه نمی‌شود و عوامل دیگری نیز بر فرایند این تعامل اثر می‌گذارند. به عبارت دیگر هر یک از دو متغیر «نفت» و «سیاست خارجی» ماهیتاً ایران را در تعامل و روابط و مناسبات گسترده با کشورهای منطقه و جهان قرار می‌دهد. چرا که از یک سو نفت به عنوان یک کالای استراتژیک و برخوردار از مزیت نسبی و نیاز استراتژیک جهان صنعتی، ایران را به کانون توجهات جهان صنعتی غرب کشانده است و از سوی دیگر ضرورت همکاری و هماهنگی در بحث سیاست‌های متنوع نفتی، ایران را در تعامل با کشورهای صادرکننده‌ی نفت (اوپک) و حتی غیراوپک قرار داده است. متغیر «سیاست خارجی» نیز چنان که از نام آن برمی‌آید بر محور تنظیم روابط و مناسبات ایران با بازیگران سیاسی منطقه‌ای و جهانی و در راستای استراتژی ملی عدم تعهد، سیاست نه شرقی نه غربی قرار گرفته و ماهیتاً متوجه جهان خارج است.

پیروزی انقلاب اسلامی نه تنها به حضور استبداد داخلی و سلطه‌ی استعمار

خارجی پایان بخشید بلکه نظام مبعوث انقلاب (جمهوری اسلامی ایران) رویکرد جدیدی را در سیاست خارجی و نفتی خود رقم زد که بسترساز روابط و مناسبات جدید و کاملاً متفاوت از گذشته، بین ایران و کشورهای مختلف جهان گردید و به همراه خود سیاست‌های نفتی ایران را نیز متأثر از خود ساخت. در بُعد سیاست خارجی، خروج از پیمان ستو، لغو کاپیتولاسیون، پایان دادن به ژاندارمی خلیج فارس، برچیدن پایگاه‌های استراق سمع آمریکا در شمال ایران، اشغال سفارت آمریکا، تأکید بر شعارهای ضدامپریالیستی و ضدصهیونیستی، حمایت از نهضت‌های رهایی‌بخش، طرح آزادی قدس، قطع رابطه با اسرائیل و آفریقای جنوبی و همین‌طور قطع صدور نفت به این کشورها، تأسیس دفتر سازمان آزادی‌بخش فلسطین در ایران، حمایت از خسانوده‌های شهدای لبنان و فلسطین و ... همه گوشه‌هایی از اقدامات و جهت‌گیری‌های کلان سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران بوده است.

در بُعد سیاست‌های ستی تأکید بر سیاست فاصله‌گیری از نفت و درآمدهای نفتی و پی‌ریزی بنیان اقتصاد غیرنفتی، تأکید بر کاهش تولید و صادرات نفت، تأکید بر افزایش قیمت جهانی نفت، مبارزه با سیاست‌های جناح میانه‌رو اوپک، استفاده از نفت به عنوان سلاح سیاسی در پیشبرد اهداف خارجی، تجدیدنظر در فروش نفت به دولت‌ها و شرکت‌های نفتی غرب، تلاش در جایگزینی مشتریان جدید غیرغربی، حفظ نفت به عنوان سرمایه‌ی نسل‌های آینده و ثروت ملی و ... گوشه‌هایی از رویکرد جدید نفتی ایران محسوب می‌شد. نکته‌ی حایز اهمیت اینکه علی‌رغم تأکید دولتمردان بر رویکرد جدید مبنی بر عدم اتکا به درآمدهای نفتی، به علت تحمیل الزامات و اجبارهای خارجی به‌ویژه جنگ تحمیلی بر ایران، رویکرد جدید نفتی نتوانست جامه‌ی عمل بپوشد. به عبارتی رویکرد فاصله‌گیری از نفت و درآمدهای نفتی به‌زودی تحت‌الشعاع الزامات خارجی و فشارهای حاصله از سوی بازار جهانی نفت و سازوکارهای کنترلی آن قرار گرفت.

در راستای سازگار کردن ایران به عنوان یک نیروی گریز از مرکز و برهم‌زننده‌ی

نظم موجود منطقه و جهان، جمهوری اسلامی کانون فشارهای مختلف خارجی به ویژه جنگ تحمیلی، تحریم‌های اقتصادی، نفتی، تسلیحاتی و... قرار گرفت. دشمن با درک وضعیت اقتصاد جنگی ایران و میزان وابستگی آن به درآمدهای نفتی، سازوکارهای کنترلی مختلفی را برای کاهش درآمدهای ارزی ایران در پیش گرفت. در واقع در دهه‌ی اول انقلاب اسلامی سیاست‌های نفتی ایران هم متأثر از استراتژی ملی و جهت‌گیری‌های سیاست خارجی ایران بوده است و هم بازار جهانی نفت و سازوکارهای کنترلی آن و الزامات خارجی، محدودیت‌های خود را بر سیاست‌های نفتی ایران تحمیل کرده است. لذا در اینجا اولین سؤالی که به ذهن می‌رسد این است که در کنار الزامات داخلی و خارجی، سیاست‌های نفتی جمهوری اسلامی ایران در دهه‌ی اول انقلاب اسلامی از کدام یک از این الزامات بیشتر متأثر بوده‌اند؟ سؤال دیگر آنکه با توجه به الزامات و چالش‌های خارجی، آیا جمهوری اسلامی ایران توانسته است ابعاد مختلف سیاست خارجی خود را کاملاً مستقل از اقتصاد نفتی تنظیم نماید؟

پاسخگویی به سؤالات یاد شده از یک سو نیازمند یک چارچوب نظری مناسب و از سوی دیگر مستلزم توجه به واقعیات عینی و حوادث و تحولات دهه‌ی اول انقلاب اسلامی به ویژه فراز و فرودهای جنگ تحمیلی و فرصت‌ها و محدودیت‌های خاص آن است. با توجه به روش تبیین علی و رویکرد تاریخی، این کتاب در چهار فصل کلی و یک نتیجه‌گیری تنظیم گردیده است. در فصل اول بعد از بیان کلیات، مدل ساختار-کارگزار، به عنوان چارچوبی مناسب انتخاب گردیده است. در این چارچوب نظری بعد از بیان چرایی انتخاب مدل و تبیین اشکال مختلف، رابطه‌ی ساختار-کارگزار، مواضع اتخاذشده در مناظره‌ی ساختار-کارگزار مورد بحث و بررسی قرار گرفته و نهایتاً در یک رابطه‌ی تعاملی و درونی، نظریه‌ی ساختاریابی گیدنز و نظریه‌ی واقع‌گرایی انتقادی به عنوان نظریات توانا و کارآمد در تبیین واقعیات انتخاب شده‌اند.

فصل دوم به تأثیرگذاری جمهوری اسلامی بر ساختار نظام بین‌الملل و بازیگران مختلف آن پرداخته و تأثیرات آن را بر رفتار خارجی و سیاست‌های نفتی جهانی مورد

توجه قرار داده است. فصل سوم نیز بالعکس، تأثیرات، چالش‌ها و محدودیت‌های ساختار نظام بین‌الملل و بازار جهانی نفت بر سیاست خارجی و نفتی جمهوری اسلامی ایران در دهه‌ی اول انقلاب اسلامی را از نظر گذرانیده است.

فصل چهارم با اتکا به چارچوب نظری و داده‌های فصل‌های دوم و سوم، رابطه‌ی کارگزار (جمهوری اسلامی ایران) و ساختار (نظام بین‌الملل و بازیگران آن و بازار جهانی نفت) را در یک رابطه‌ی تعاملی و تنگاتنگ مورد توجه و تحلیل قرار داده است. در این فصلی کناکنش جمهوری اسلامی ایران و نظام بین‌الملل و بازار جهانی نفت با توجه به ظرفیت‌ها، نیت، اهداف، توانمندی‌ها، فرصت‌ها و محدودیت‌های مختلف هر یک، مورد بررسی قرار گرفته است.

دکتر یدالله محمدی

استادیار دانشگاه امام حسین (ع)